

TŘEBEL a okolí, okr. Tachov, Plzeňský kraj

Bojiště u Třebele

1647

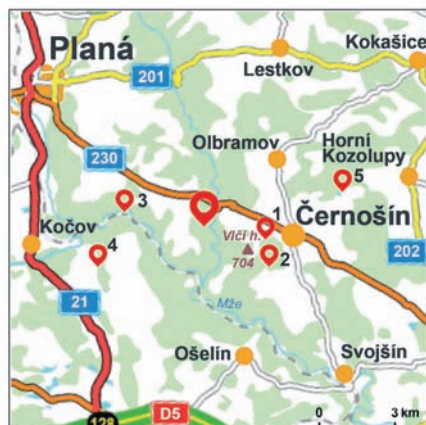
Význam: Místo střetu švédské a císařské armády r. 1647. Terénní relikty je možné porovnat s dobovým vyobrazením bitvy.

Historie: V srpnu r. 1647 se po dobytí Chebu a Kynžvartu vydala švédská armáda přibližně dvacetí tisíc mužů pod vedením C. G. Wrangela dále do českého vnitrozemí. Armáda císaře Ferdinanda III. Habsburského o síle asi dvacetí čtyř tisíc mužů, kterou vedl P. Melander, se rozhodla švédský postup zastavit na linii údolí Kosího potoka, nedaleko vsi a *hradu Třebel. O střetu máme velmi dobré zprávy díky významnému dobovému publicistickému dílu *Theatrum Europaeum*, které ve svém 6. svazku obsahuje dvě topograficky přesná grafická zobrazení (tzv. veduty) bojiště a bitvy s bohatým doprovodným popisem.

Po rozložení obou táborů a vybudování polního *opevnění probíhalo několikadenní vzájemné ostřelování dělostřelectvem. Švédům se již před bitvou podařilo obsadit hrad Třebel a nějakou dobu zde vzdorovat císařské armádě. Po útoku císařských však hrad padl a armáda se mohla připravit na rozhodující střet. Svou šanci císařští vycitili ve středu 21. srpna, kdy dostali od špehů informaci, že na druhý den má velká část Švédů opustit tábor, aby doplnili zásoby. Ve čtvrtek brzy před svítáním proto císařští skryli svých 9000 jezdců a několik tisíc mušketýrů v údolí dělící oba tábory. Útok přišel v jednu hodinu odpoledne, kdy se na švédské straně střídaly stráže. Jenže Švédové si včas povšimli neobvyklé situace v císařském táboře, a povedlo se jim tak nasadit téměř celou svou sílu pro odrazení útoku. I přes tento nezdar se

↑ Opevnění švédské dělostřelecké baterie na Hrotku (H). V zářezech valu byla umístěna jednotlivá děla. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality zaměřil a podle Matoušek 2006 zpracoval D. Novák.

císařským podařilo ušetřit švédské straně citelné ztráty, zejména mezi důstojnictvem. Po příchodu švédských posíl byla ovšem císařská armáda nucena se stáhnout. Celý střet trval přibližně dvě hodiny a počet mrtvých odhadujeme na několik stovek.

Dva týdny po bitvě švédská armáda kvůli potížím se zásobováním ustoupila ze svých pozic. Přesto, že se později podařilo maršálu Wrangelovi porazit Melanderovu armádu u Teplé a proniknout dále na Žatecko, musel v říjnu v důsledku politických změn v Bavorsku rozkázat k ústupu. Celé švédské tažení do Čech tak skončilo katastrofálním nezdarem.

Díky dobovému vyobrazení bitvy na vedutách jsme dnes schopni v terénu rozpoznat celou řadu reliktů zaniklých polních fortifikací a přesně je ztotožnit s konkrétními objekty. Ač byly plány do jisté míry idealizované a doplněné o čistě estetické prvky (např. postavy vojáků v táboře, dým vycházející z děl apod.), jejich výpočetní hodnota zůstává velmi vysoká. Tvůrcem vedut byl snad jeden z inženýrů švédské armády (švédská strana bojiště je zobrazena výrazně podrobněji). Jednotlivé reliktů jsou dnes nespojitě rozmístěny po rozsáhlé ploše a vyvstávají z krajiny jako drobné střípky válečných událostí.

Systematickým průzkumem bojiště, vyhodnocením dostupných obrazových pramenů a zasazením událostí třicetileté války do vývoje krajiny se od r. 1988 zabývá V. Matoušek se studenty FHS UK Praha. Výsledky tohoto ojedinělého výzkumu jsou dnes k dispozici v rozsáhlé monografii.

Popis: Jádrem bojiště se rozkládalo na ploše přibližně 50 km² a jednotlivé tábory ležely po obou stranách

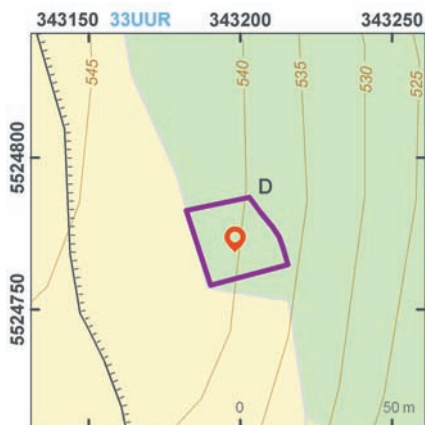
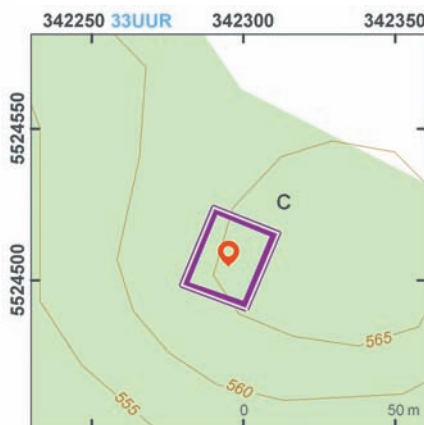
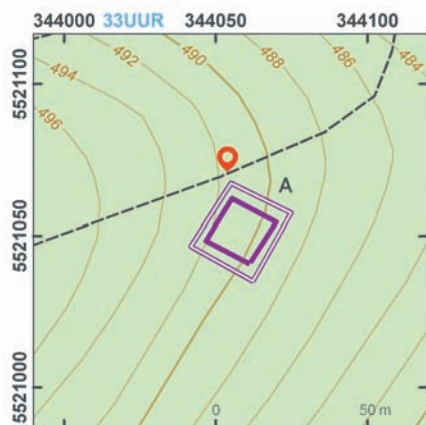
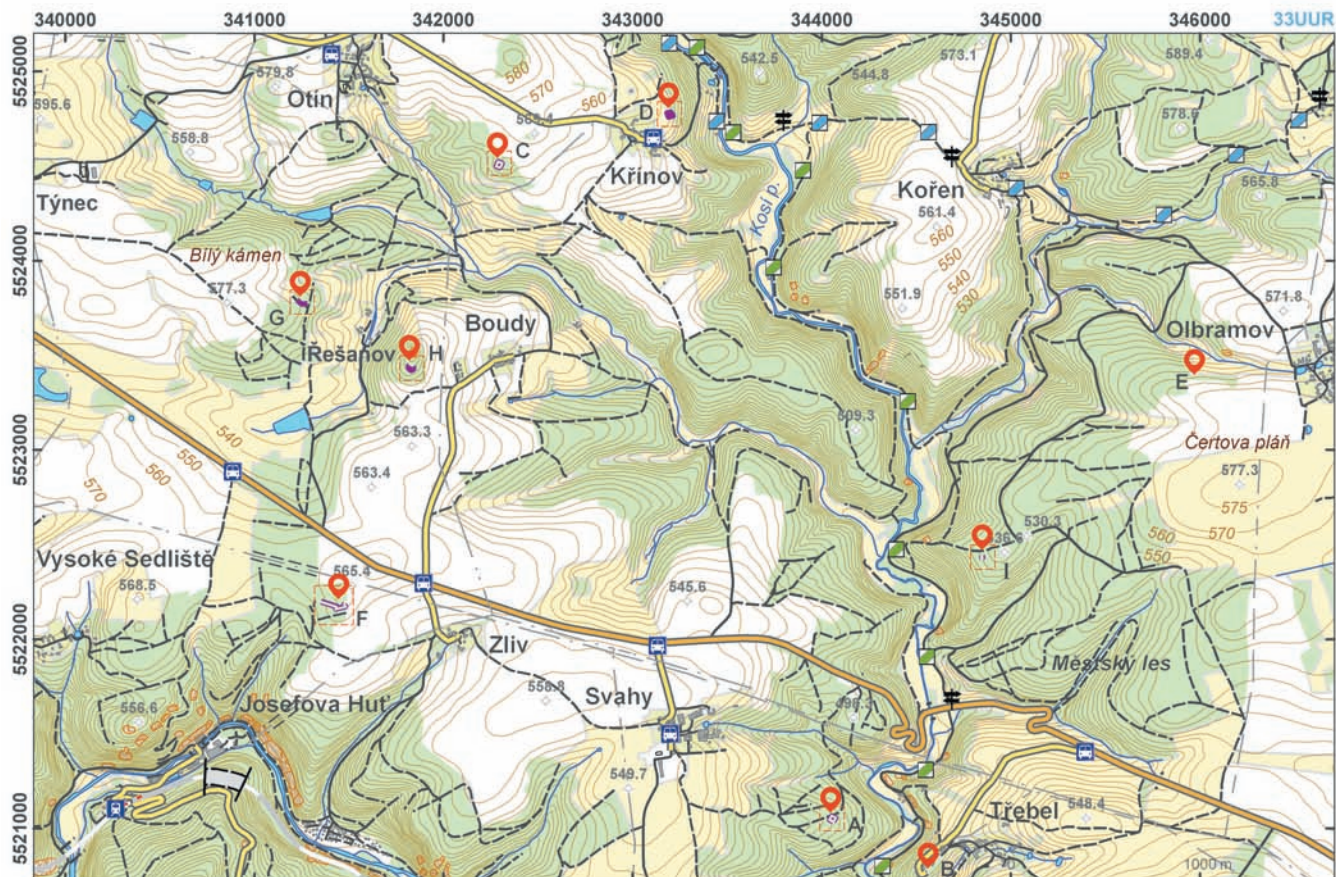
údolí Kosího potoka v okolí obcí Týnec, Řešánov, Zliv, Svahy (postavení Švédů), Třebel a Olbramov (opevnění císařské strany). Vzhledem k dobové armádní doktríně bylo základem každého tábora polní opevnění sestávající ze systému *bastionů, kurtin (tj. *valů mezi bastiony) a před nimi představených příkopů. Typické provedení této opevňovací techniky je patrné u švédského tábora, u nějž pozorujeme v pravidelném sledu po 200–250 m rozložené bastiony propojené liniemi kurtin. Císařská armáda spoléhala na starší stavební systémy, u nichž se mezi kurtiny vkládaly ve větších rozestupech *reduty, uzavřené ze všech stran. Důležitá strategická body v okolí obou táborů byly zajištěny samostatnými redutami – předsunutými pevnostkami s pěší a dělostřeleckou posádkou. Pro jejich umístění se využívalo příhodného terénu, který sám o sobě přinášel výhodu nad nepřítelem. Statické opevnění mohly doplňovat jízdní hlídky, čehož využívali především Švédové. Z původních čtených fortifikačních prvků zbývají dnes jen fragmenty, identifikované často v těžko přístupných houštinách na okraji lesů a ve strategických polohách na místech terénních zlomů.

Necelý kilometr jihovýchodně od obce Svahy se nalézá výrazný čtvercový objekt (**A**) o straně asi 25 m opevněný příkopem a valem. Jedná se o císařskou redutu, vzdálenou vzdušnou čarou přibližně 500 m od třebelského hradu (**B**), ležícího přímo naproti přes údolí. Vstup do objektu reprezentuje dvoumetrové přerušení valu na severovýchodní straně. Původní hloubka příkopu dosahovala max. 110 cm a šířka 170–280 cm. Valy byly navrženy ze zeměiny vytyže-

né z příkopů a z materiálu vzniklého zahloubením vnitřní plochy o 30 cm. Ve směru střelby (k západu) byly valy opatřeny vnitřní střeleckou lavicí. Na jejich koruně stávaly proutěné koše (tzv. gabiony) vyplněné zeminou a kameny, které zajišťovaly lepší ochranu střelcům. Z těch zbyla pouze písčité vrstva na valu a fragmenty zuhelnatělého proutí. Mimo jiné zde byly objeveny součásti mušket, dělové koule a užitková keramika. Mezi vojenské kratochvíle bezesporu patřilo kouření, což dokazuje nález sedmi keramických dýmek.

Ve vzdálenosti 1 km jihovýchodním směrem od dnešní obce Otín je zachována obdobná reduta (**C**), tentokrát švédská, o rozměrech 31 × 26 m. Střelecká lavice je zde nahrazena mělkým zahloubením u paty valu, které usnadňovalo krytí. Další švédskou redutu (**D**) najdeme u Krínova, na malém ostrohu nad cestou spojující obec s údolím Kosího potoka. Tato nebyla chráněna příkopem a její val (o původní výšce 140–150 cm) měl pevnější konstrukci, postavenou za užití kamene, hlíny a dřevěných prvků. Rekonstrukce typické reduty (**E**) stavěná dobovými postupy je dnes prezentována nedaleko obce Olbramov. Jako vzor posloužila popisovaná reduta u Svahů a na rekonstrukci pracovalo 23 osob 23 hodiny.

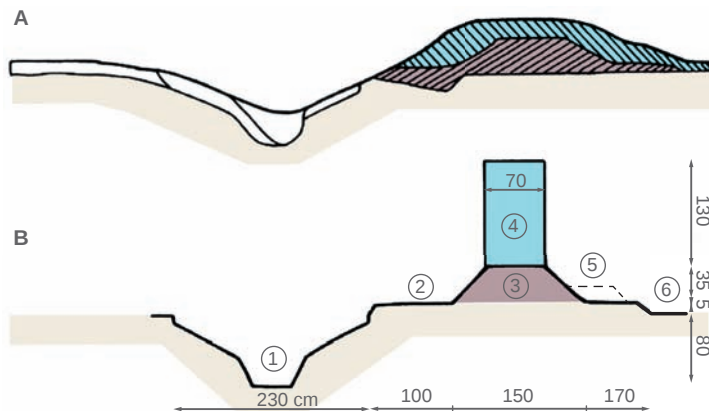
Na okraji lesa 500 m západně od obce Zliv najdeme pozůstatky jihovýchodního nároží (**F**) švédského základního tábora. Jde o bastion, ve tvaru dvou široce rozvěřených ostrých výběžků, a kurtinu, tvořenou příkopem v délce 85 m (hlubokým asi 70 cm a širokým 250 cm) a souběžným nízkým valem (o výšce asi 130 cm), opět doplněným o střelecké lavice a gabiony. Severozápadně

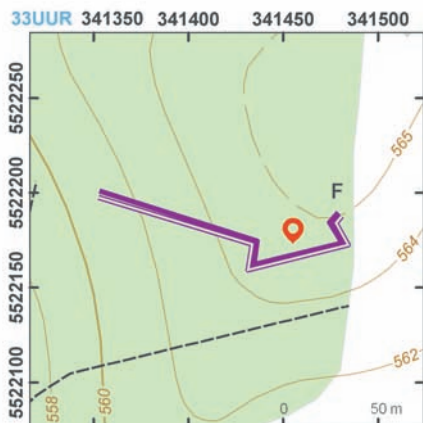

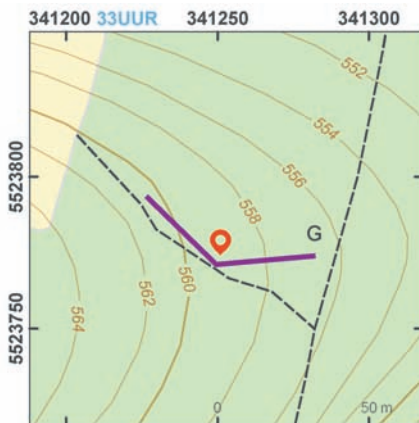
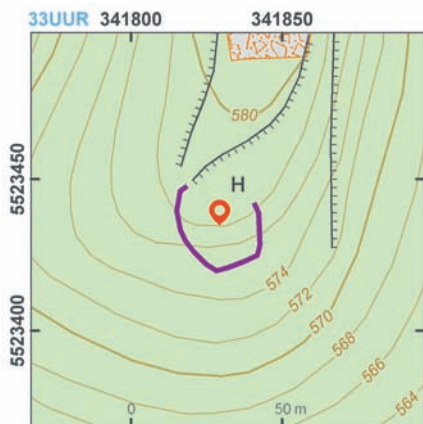
↑ Veduta s vyobrazením bitvy ke dni 16. srpna 1647. Písmeny jsou označeny objekty dosud patrné v terénu (viz text). Podle knihy *Theatrum Europaeum VI.* (Strahovská knihovna), digitalizace a úprava D. Klein, E. Čepeláková, 2014.

→ Objekty bojiště u Třebel. A: Zjednodušená dokumentace řezu opevněním švédského tábora; B: ideální rekonstrukce původního opevnění a jeho základní složky. 1: Příkop; 2: berma (plošina mezi příkopem a hradbou); 3: val; 4: nástavba valu; 5: střelecká lavice; 6: místo těžby materiálu. Podle Matoušek 2006 (upraveno).

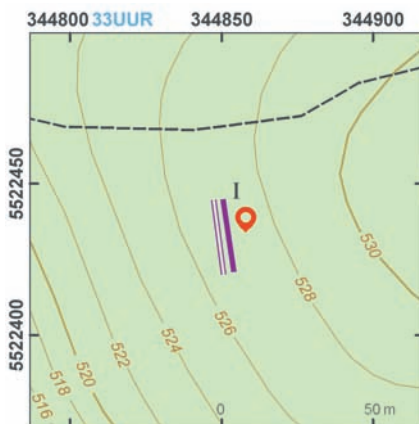

od Řešanova tvoří příkop a val jedno-
duchou lomenou linií (G) o délce 70 m
a vymezují švédské ležení ze severní
strany. V jižní části vrcholu Hrotek
se rozkládá švédská dělostřelecká
baterie (H) chránící předpolí tábora.
Její půlkruhová plocha o průměru
25–33 m je ohrazena mohutným, do-
sud 330–350 cm vysokým valem, je-
hož součástí jsou sníženiny v místech,
kde stála čtyři děla, kontrolující z této
vyvýšené pozice okolní krajinu. Kužel
ve střední partii plochy je přírodního
původu.

Poslední identifikovanou fortifi-
kací je císařská dělostřelecká baterie
u Olbramova. Kilometr jihozápadně
od obce se v lese na východní hraně
údolí Kosího potoka nachází 20 m
dlouhý nízký val (I), původně snad
opět opatřený gabiony, který doprová-
zí předsazený mělký příkop. Opevnění
chránilo baterii dvou děl, namířenou
směrem přes údolí na švédské pozice.
[dn]

Literatura: Rožmberský 1992; Ma-
toušek 2006.

Navigační bod: N 49°50'35.80",
E 12°51'27.85" (rekonstrukce reduty,
E); N 49°50'03.28", E 12°50'33.23"
(východně od valu I); N 49°49'09.57",
E 12°50'19.91" (hrad Třebel, B);
N 49°49'17.78", E 12°49'55.26"
(střed reduty A); N 49°49'51.76",
E 12°47'43.38" (nároží tábora, F);
N 49°50'32.85", E 12°48'00.28"
(střed areálu H); N 49°50'43.30",
E 12°47'30.81" (severně od valu G);
N 49°51'07.94", E 12°48'21.98"
(střed reduty C); N 49°51'17.40",
E 12°49'06.83" (střed reduty D).

Přístup: Rozsah lokality neumožňuje
souvislou pěší obchůzku všech jejích
částí. Nejlépe jich lze dosáhnout po-
stupným zastavením v obcích Olbra-
mov, Třebel, Zliv, Boudy a Křínov.

Rizika: Žádná.

Okolí: [1] Třebel (TC), pravěké hra-
diště na ostrožně pod Vlčí horou:
N 49°48'55.93", E 12°51'46.05"
(2,3 km).

[2] Třebel (TC), zřícenina hradu Volf-
štejn: N 49°48'24.58", E 12°52'03.50"
(3,1 km).

[3] Pavlovice nad Mží (TC), zaniklá to-
várna Josefova Huť: N 49°49'27.12",
E 12°47'11.77" (3,3 km).

[4] Vítovice u Pavlovic (TC), obec Vítov-
vice (Wiedowitz), zaniklá po r. 1960:
N 49°48'17.89", E 12°46'28.91"
(4,5 km).

[5] Černošín (TC), tvrz Lhota:
N 49°49'55.55", E 12°54'26.73"
(5,6 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.